

Spółeczne oceny osobistości ostatniego stulecia

Znak jakości przyznany CBOS przez
Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 11 stycznia 2018 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

Z okazji 100-lecia niepodległości Polski zbadaliśmy¹ – po dziesięciu latach po raz kolejny – postrzeganie wybranych postaci aktywnych w sferze publicznej w XX i XXI wieku. Problematykę tę badaliśmy w dwóch aspektach – społecznej oceny działalności dwudziestu dwóch osobistości oraz stosunku do nich dorosłych Polaków. Pytania dotyczyły wybranych postaci, które miały wpływ na życie polityczne kraju.

BILANS OCEN OSOBISTOŚCI OSTATNIEGO STULECIA

Oceniając poszczególne osobistości badani odpowiadali na pytanie: *W historii Polski od początku XX wieku zapisały się rozmaite postaci. Proszę ocenić każdą z nich. Jeśli sądzi Pan(i), że człowiek ten wyrządził dużo złego, więcej złego niż dobrego, ocena będzie negatywna (od -5 do -1). Jeśli sądzi Pan(i), że zrobił dużo dobrego, więcej dobrego niż złego, ocena będzie pozytywna (od +1 do +5). Jeśli sądzi Pan(i), że wyrządził tyle złego, co dobrego, ocena będzie neutralna (0). Proszę powiedzieć, jeśli nie zna Pan(i) jakiejś osoby, jeśli Pan(i) sądzi, że osoba ta nic nie zrobiła lub jeśli nie potrafi Pan(i) jej ocenić.*

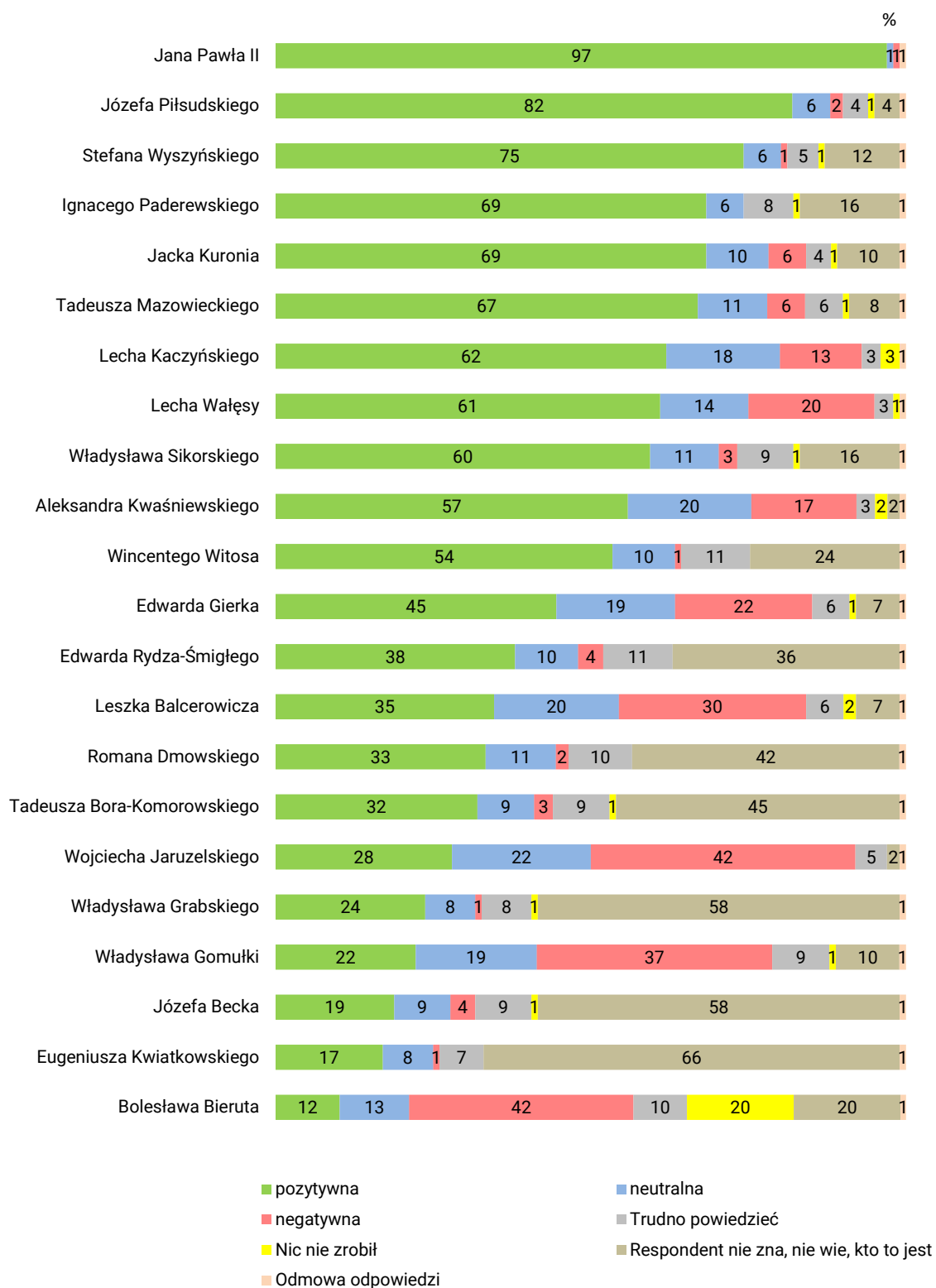
Tak jak dziesięć lat temu² niemal wszyscy badani pozytywnie oceniają działalność dla Polski Jana Pawła II (97%). Na ogół pozytywnie postrzegana jest także działalność Józefa Piłsudskiego, Stefana Wyszyńskiego i Ignacego Paderewskiego (odpowiednio: 82%, 75% i 69% ocen pozytywnych przy nieistotnych statystycznie odsetkach ocen negatywnych).

Jednoznacznie pozytywnie wypada też w oczach opinii publicznej bilans działań dla Polski Jacka Kuronia (69% ocen pozytywnych i 6% negatywnych), Tadeusza Mazowieckiego (odpowiednio: 67% i 6%), Władysława Sikorskiego (60% i 3%) oraz Wincentego Witosa (54% i 1%).

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (338) przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganym komputerowo (CAPI) w dniach 28 czerwca – 5 lipca 2018 roku na liczącej 952 osoby reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

² Zob. komunikat CBOS „Spojrzenie na miniony wiek w historii Polski”, listopad 2008 (oprac. M. Strzeszewski).

RYS. 1. Oceny działalności dla Polski:

Nieco bardziej kontrowersyjnymi postaciami są – generalnie również pozytywnie oceniani – byli prezydenci wybrani w wyborach powszechnych: Lech Kaczyński, Lech Wałęsa i Aleksander Kwaśniewski. Wprawdzie ich działalność dla Polski większość badanych ocenia pozytywnie (odpowiednio: 62%, 61% i 57%), zarazem jednak znaczące grupy wystawiają im oceny negatywne (odpowiednio: 13%, 20%, 17%).

Nadal powszechnie rozpoznawalną postacią jest Edward Gierek, którego działalność dla Polski pozytywnie ocenia blisko połowa respondentów (45%). Znaczny jest też jednak odsetek tych, którzy negatywnie postrzegają jego działania (22%).

Chociaż postaciami znacznie częściej odbieranymi pozytywnie niż negatywnie są także Edward Rydz-Śmigły, Roman Dmowski, Tadeusz Bór-Komorowski, Władysław Grabski, Józef Beck i Eugeniusz Kwiatkowski, to odsetki badanych, którzy dobrze oceniają ich działalność dla Polski, kształtują się znacznie poniżej połowy populacji (odpowiednio: 38%, 33%, 32%, 24%, 19% i 17%). Warto jednak dodać, iż nie są to postaci powszechnie znane żyjącym dziś dorosłym rodakom.

Kontrowersyjną postacią w opinii Polaków jest obecnie Leszek Balcerowicz. Co prawda jego działalność dla Polski najczęściej oceniana jest pozytywnie (35%), ale niewiele mniej osób postrzega ją negatywnie (30%).

Jednoznacznie negatywnie z punktu widzenia obecnie żyjących wypada bilans działalności Bolesława Bieruta (42% ocen negatywnych i 12% pozytywnych), Władysława Gomułki (odpowiednio: 37% i 22%) oraz Wojciecha Jaruzelskiego (42% i 28%).

Warto porównać tegoroczne dane z wynikami badania przeprowadzonego w 2008 roku. W ciągu ostatnich dziesięciu lat nie zmieniły się oceny jedynie Jana Pawła II i Józefa Piłsudskiego (choć nieznacznie przybyło pozytywnych opinii o marszałku). W omawianym okresie poprawił się społeczny odbiór Tadeusza Mazowieckiego – o 3 punkty procentowe przybyło badanych pozytywnie oceniających jego działalność, a o 4 punkty zmniejszył się odsetek ocen negatywnych.

W porównaniu z rokiem 2008 znacząco wzrosła rozpoznawalność Romana Dmowskiego (z 43% do 58%), co przełożyło się na znaczący wzrost odsetka pozytywnych ocen jego działalności (z 21% do 33%). Nadal jednak twórcy i przywódcy Narodowej Demokracji – jednego z dwóch głównych obozów politycznych II Rzeczypospolitej – nie identyfikuje ponad dwie piąte badanych.

Od 2008 roku znacznie pogorszyły się oceny działalności Wojciecha Jaruzelskiego i Lecha Wałęsy – w ciągu ostatniej dekady znacząco ubyło Polaków oceniających ich działania pozytywnie i jednocześnie przybyło tych, którzy postrzegają je negatywnie. W mniejszym stopniu pogorszenie społecznego odbioru dotyczy też Leszka Balcerowicza i Władysława Sikorskiego.

W porównaniu z rokiem 2008 zmniejszyły się odsetki respondentów pozytywnie oceniających działalność Stefana Wyszyńskiego i Jacka Kuronia, a wzrosły odsetki tych, którzy nie znają tych postaci. Ubyło również pozytywnych ocen działalności Edwarda Gierka (przy wzroście odsetków ocen neutralnych i deklaracji nieznamości) oraz Edwarda Rydza-Śmigłego (wzrost liczby deklaracji

nieznajomości, odpowiedzi „trudno powiedzieć” oraz ocen neutralnych). Zmniejszyły się także odsetki ocen pozytywnych, a zwiększyły neutralnych w odniesieniu do Władysława Sikorskiego oraz Eugeniusza Kwiatkowskiego.

Warto też zauważyć, iż w ciągu ostatniej dekady znacząco zmniejszyła się rozpoznawalność Józefa Becka, Bolesława Bieruta, Władysława Grabskiego i Władysława Gomułki, co współwystępuje przede wszystkim ze spadkiem odsetka pozytywnych ocen ich działalności.

TABELA 1

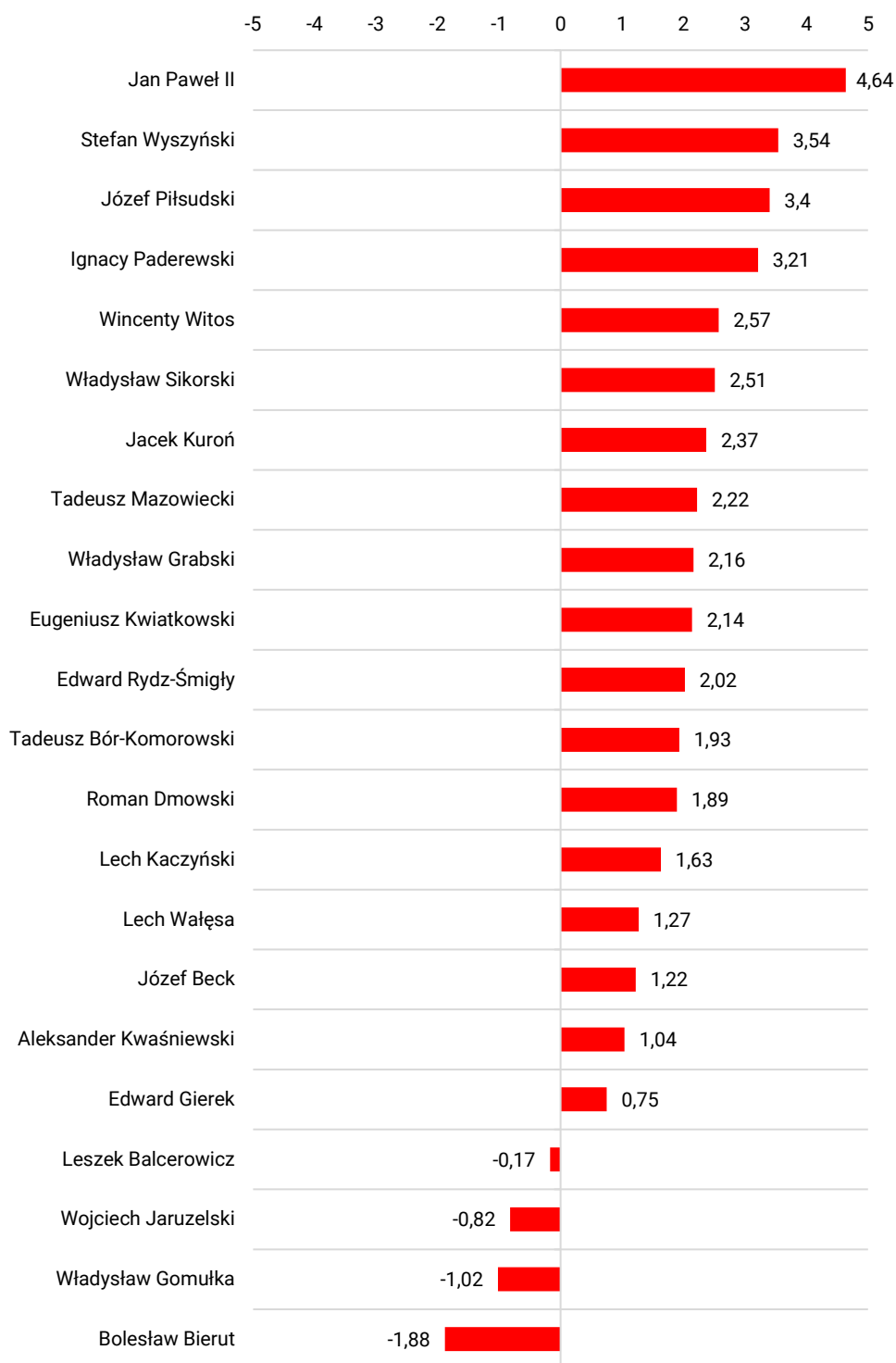
	Oceny działalności dla Polski								Nie znam takiej osoby	
	pozytywne		neutralne		negatywne		Trudno powiedzieć			
	2008	2018	2008	2018	2008	2018	2008	2018	2008	2018
	w procentach									
Jan Paweł II	97	97	1	1	1	1	1	0	0	0
Józef Piłsudski	80	82	6	6	4	2	6	4	4	4
Stefan Wyszyński	82	75	5	6	3	1	4	5	6	12
Jacek Kuroń	76	69	8	10	6	6	5	4	5	10
Tadeusz Mazowiecki	64	67	14	11	10	6	6	6	6	8
Lech Wałęsa	76	61	10	14	12	20	2	3	0	0
Władysław Sikorski	69	60	6	11	2	3	8	9	15	16
Edward Gierek	55	45	14	19	24	22	4	6	3	7
Edward Rydz-Śmigły	45	38	9	10	4	4	9	11	33	36
Leszek Balcerowicz	43	35	18	20	27	30	6	6	6	7
Roman Dmowski	21	33	9	11	4	2	9	10	57	42
Tadeusz Bór-Komorowski	36	32	7	9	3	3	9	9	45	45
Wojciech Jaruzelski	46	28	18	22	29	42	6	5	1	2
Władysław Grabski	33	24	7	8	2	1	6	8	52	58
Władysław Gomułka	34	22	17	19	37	37	7	9	5	10
Józef Beck	27	19	10	9	5	4	8	9	50	58
Eugeniusz Kwiatkowski	22	17	5	8	2	1	6	7	65	66
Bolesław Bierut	19	12	15	13	42	42	11	10	13	20

Pominięto odmowy odpowiedzi oraz odpowiedzi „Nic nie zrobił”

ŚREDNIE OCEN OSOBISTOŚCI OSTATNIEGO STULECIA

Badani oceniając poszczególne osoby posługiwali się 11-punktową skalą (od -5 do +5). Wcześniej omówione zostały oceny zagregowane do trzech kategorii: pozytywnych, neutralnych i negatywnych, co zaciera natężenie ocen pozytywnych bądź negatywnych. Jednocześnie porównanie ocen poszczególnych postaci jest też zakłócone przez różny stopień ich znajomości. Wprowadziliśmy więc drugą miarę w postaci średniej ocen. Pokazuje ona natężenie ocen pozytywnych (od +1 do +5) bądź negatywnych (od -1 do -5), a ponadto przy porównaniach niweluje różnice wynikające z różnego stopnia znajomości poszczególnych postaci, gdyż do średniej wliczane są oceny wystawiane jedynie przez tych respondentów, którzy identyfikują daną osobę.

RYS. 2. Średnie ocen działalności poszczególnych postaci na skali od -5 do +5

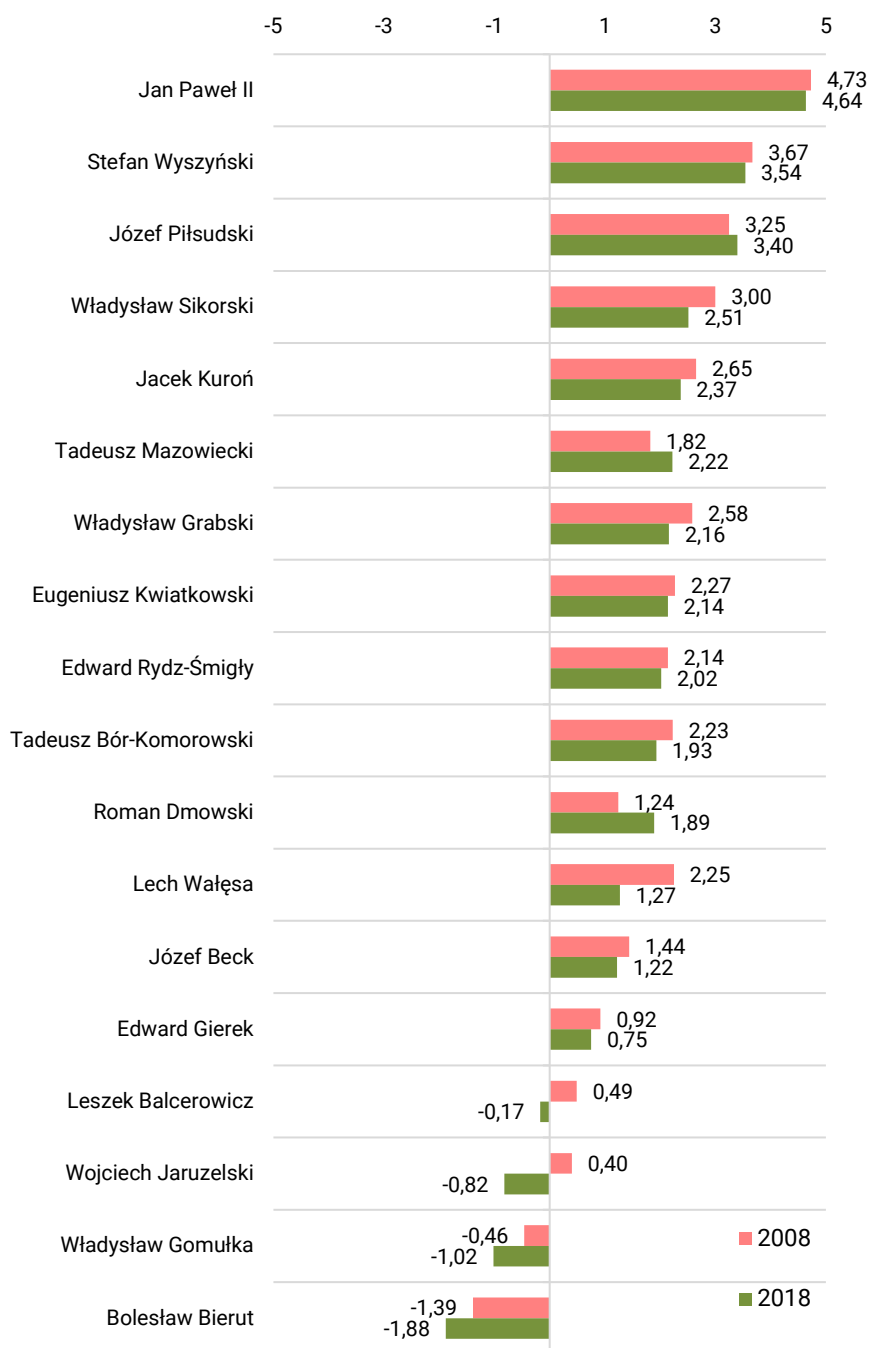
Tak jak w przypadku zagregowanych ocen pozytywnych, negatywnych i neutralnych, również średnie ocen pokazują, iż trzema postaciami najbardziej docenianymi przez Polaków za działalność na rzecz kraju są – tak jak dziesięć lat temu – Jan Paweł II, Stefan Wyszyński i Józef Piłsudski. Uwzględnienie średniej ocen wprowadza też jednak pewne korekty w hierarchii postrzegania roli poszczególnych postaci. Ogólnie rzecz biorąc, niżej plasują się osoby powszechnie znane, których działalność publiczna przypadła na koniec XX i początek XXI wieku. Dotyczy to przede wszystkim prezydentów III RP Lecha Kaczyńskiego, Lecha Wałęsy, Aleksandra Kwaśniewskiego, a także Leszka Balcerowicza. Z kolei – tak jak przed dziesięć laty – w znacznym stopniu zapomniane postaci z okresu II RP plasują się w rankingu średnich wyżej niż w rankingu ułożonym według odsetka ocen pozytywnych, gdyż ci, którzy je identyfikują, na ogół postrzegają pozytywnie.

Warto zaznaczyć, iż także średnie ocen potwierdzają, że jednoznacznie negatywnie z punktu widzenia żyjących Polaków wypada bilans działalności Bolesława Bieruta, Władysława Gomułki oraz Wojciecha Jaruzelskiego. Wśród postaci, których średnia ocen ma wartość ujemną, znalazł się również – mimo dodatniego bilansu ocen pozytywnych i negatywnych – Leszek Balcerowicz. Wynika to z faktu, iż badani postrzegający jego działalność negatywnie częściej posługiwali się skrajnymi wartościami na skali niż oceniający ją pozytywnie (dla przykładu ocenę -5 wystawiło mu 10% ogółu badanych, a +5 zaledwie 2%).

Porównując wyniki tegorocznego badania z danymi z roku 2008 można zauważyć, iż obecnie jedynie Józef Piłsudski, Tadeusz Mazowiecki i Roman Dmowski uzyskują średnie ocen swej działalności wyższe niż dziesięć lat temu. Należy też podkreślić awans Tadeusza Mazowieckiego w tym rankingu (z pozycji jedenastej na ósmą)³, mimo iż w 2018 roku lista postaci, o które pytaliśmy, została uzupełniona o cztery nazwiska (w tym Ignacy Paderewski i Wincenty Witos znaleźli się w pierwszej piątce pod względem wartości średniej ocen). W przypadku pozostałych piętnastu postaci, które objęte były oboma badaniami, odnotowujemy mniejsze lub większe spadki średnich ocen. Najbardziej w tym okresie pogorszyły się oceny Wojciecha Jaruzelskiego, Lecha Wałęsy, Leszka Balcerowicza, Władysława Gomułki, Władysława Sikorskiego i Bolesława Bieruta.

³ Tamże.

RYS. 3. Porównanie średnich ocen działalności poszczególnych postaci

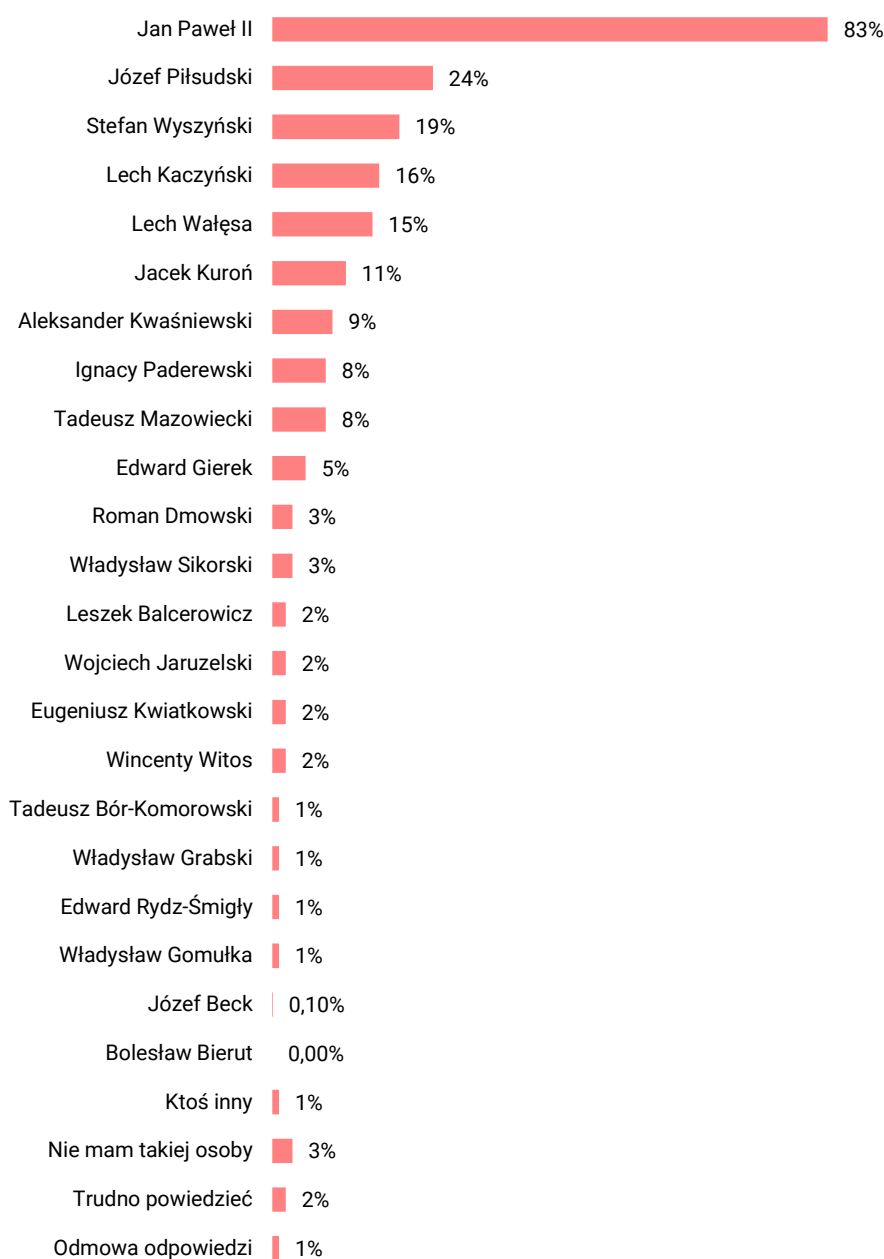

KTÓRE POSTACI SĄ POLAKOM NAJBLIŻSZE?

Tak jak przed dziesięcioma laty zapytaliśmy Polaków o ich osobisty stosunek do wybranych dwudziestu dwóch postaci ze sfery polityki, których działania na rzecz Polski oceniali. Chodziło nam o to, które z nich są badanym najbliższe (każdy pytany mógł wskazać najwyżej trzy osoby z podanej listy lub wymienić inną, bliską sobie osobę).

CBOS

RYS. 4. Które z tych postaci są Panu(i) osobiście najbliższe?

Postacią bezkonkurencyjną w tym kontekście pozostaje Jan Paweł II, który – tak jak dziesięć lat temu – jest bliski ogromnej większości Polaków (83%). W czołówce tegorocznego rankingu, choć ze zdecydowanie mniejszymi odsetkami wskazań, znaleźli się również Józef Piłsudski (24%) i Stefan Wyszyński (19%), a na kolejnych pozycjach – z niemal takimi samymi odsetkami wskazań – Lech Kaczyński (16%) i Lech Wałęsa (15%). Warto tu jednak zaznaczyć, iż – w porównaniu z rokiem 2008 – Lech Wałęsa znacznie stracił na popularności, gdyż wtedy zajął drugie miejsce, wyprzedzając Józefa Piłsudskiego i Stefana Wyszyńskiego.

Znaczące grupy badanych zaliczały też do bliskich sobie postaci: Jacka Kuronia (11%), Aleksandra Kwaśniewskiego (9%), Ignacego Paderewskiego (8%) i Tadeusza Mazowieckiego (8%). Co dwudziesty pytany wskazał Edwarda Gierka (5%). Pozostałe postaci wskazywane były przez nie więcej niż 3% respondentów, a wśród osób spoza zaprezentowanej listy, wymienianych spontanicznie przez pojedynczych ankietowanych, znaleźli się: Władysław Bartoszewski, Robert Biedroń, Paweł Kukiz i Jerzy Owsiak.

Tak jak przed dziesięcioma laty, osobisty stosunek respondentów do postaci wymienionych w pytaniu silnie różnicują deklarowane poglądy polityczne (por. tabelę aneksową). Spośród dziesięciu postaci, które wskazane zostały przez co najmniej 5% ankietowanych, Jan Paweł II, Józef Piłsudski i Ignacy Paderewski bliżsi są respondentom o poglądach prawicowych lub centrowych niż tym, którzy utożsamiają się z lewicą. Stefan Wyszyński i Lech Kaczyński budzą natomiast największą sympatię wśród badanych identyfikujących się z prawicą. Deklaracje odczuwania bliskości wobec postaci Lecha Wałęsy, Jacka Kuronia, Aleksandra Kwaśniewskiego i Tadeusza Mazowieckiego są tym częstsze, im bardziej na lewo badani lokują swoje poglądy polityczne, natomiast deklaracje takie odnoszące się do Edwarda Gierka znacznie częściej niż pozostali składają ci, którzy utożsamiają się z lewą stroną sceny politycznej.

Chociaż wyniki obu badań – tegorocznego i przeprowadzonego w roku 2008 – nie są do końca porównywalne (dziesięć lat temu na liście znalazło się tylko 18 postaci, a obecnie 22), to porównanie zarówno miejsca w rankingu, jak i odsetków wskazań na poszczególne osoby potwierdza, że w ciągu ostatniej dekady poważne starty wizerunkowe poniósł Lech Wałęsa.

TABELA 2

Które z tych postaci są Panu(i) osobiście najbliższe? Proszę wskazać nie więcej niż trzy osoby	2008*	2018
	w procentach	
Jan Paweł II	92	83
Józef Piłsudski	28	24
Stefan Wyszyński	27	19
Lech Kaczyński	-	16
Lech Wałęsa	31	15
Jacek Kuroń	16	11
Aleksander Kwaśniewski	-	9
Ignacy Paderewski	-	8
Tadeusz Mazowiecki	5	8
Edward Gierek	11	5
Roman Dmowski	1	3
Władysław Sikorski	6	3
Leszek Balcerowicz	5	2
Wojciech Jaruzelski	8	2
Eugeniusz Kwiatkowski	1	2
Wincenty Witos	-	2
Tadeusz Bór-Komorowski	1	1
Władysław Grabski	2	1
Edward Rydz-Śmigły	1	1
Władysław Gomułka	2	1
Józef Beck	0,3	0,1
Bolesław Bierut	0,2	0,0
Ktoś inny	1	1
Nie mam takiej osoby	2	3
Trudno powiedzieć	0,3	2
Odmowa odpowiedzi	0,0	1

* W 2008 roku na liście znalazło się tylko 18 postaci, co mogło mieć wpływ na wyższe odsetki wskazań

W związku ze wzrostem popularności Romana Dmowskiego warto też zauważyć, iż jako bliską sobie postać ponad dwukrotnie częściej niż ogół dorosłych wskazują go badani w wieku 18–24 lata (7% wobec 3%).

Najlepiej oceniane, a zarazem najbliższe Polakom postaci aktywnie działające na rzecz Polski od początku XX wieku to przede wszystkim Jan Paweł II, a następnie Józef Piłsudski i Stefan Wyszyński.

Porównanie tegorocznych wyników z uzyskanymi w 2008 roku pokazuje, że w odpowiedziach respondentów widać oddziaływanie bieżącej narracji historycznej oraz upływu czasu. Oba te czynniki wpływają nie tylko na wiedzę o niektórych postaciach, ale także na ich historyczną ocenę.

Opracowała

Barbara Badora